

СТЕСНЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ПРОПАСТ В XXI ВЕК*

● **Бедните страни могат да достигнат богатите, ако премахнат бариерите пред ефективното производство**

СТЕФАН Л. ПАРЕНТЕ

В днешно време съществуват огромни разлики в стандартта на живот по света. В най-богатите индустриални държави БВП на глава от населението е около 50 до 60 пъти по-голям в сравнение с този в най-бедните страни, при това отчитайки различните ценови равнища. До 1700 г. разликите между нациите са били в размер на не повече от 2-3 пъти и едва през последните триста години пропастта между най-богатите и най-бедните държави в света се е разширила значително.

Ако нарастващото неравенство е действителността на модерните времена, то какво ли ни очаква през следващия век? Ще се задълбочат ли различията или има вероятност да се намалят до нивата отпреди 1700 г.? На база на съвместната ми работа с Едуард Прескът през последното десетилетие, както и с други учени, мога за заявя, че различията между богатите и бедните в бъдеще няма значително да се увеличават, но надали ще достигнат стойностите от 1700 година.

Знаем, че различията в стандартите на живот между бедните и богатите страни могат да се преодолеят в доста кратки периоди. Някои бедни държави успяха да достигнат индустриалните лидери по равнище на доходи чрез по-бързия си икономически растеж. И все пак ограниченият брой на такива успешни опити ясно показва, че достигането не е толкова лесно осъществимо. Политическата стабилност е необходимо, но недостатъчно условие. Достигането на напредналите държави изисква извършването на определени икономически реформи. Възможно е те да бъдат яростно атакувани от определени социални групи, които, с право или не, вярват, че тези реформи ще бъдат в тяхна вреда. В този случай сломването и противопоставянето на съпротивата ще е ключът към успеха през следващия век.

РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ДОХОДИ

Различна начална дата. Големото неравенство в доходите, което започва след XVIII век е резултат от факта, че в някои страни икономическият растеж започва по-рано. Преди 1700 г. в нито една страна няма съществено подобряване в стандарта на живот. Промяната настъпва през 1700 г., когато в Англия започва постоянно нарастване на продукцията на глава от населението. Скоро след това Западна Европа и етническите потомци на Англия започват да се развиват. В началото прогресът е умерен и непостоянен. От началото на XX век обаче той се превръща в бърз и стабилен, като се удвоява на всеки 35 години - феномен, който Саймън Кузнец определя като *съвременен икономически растеж*.

След време все повече и повече държави започват да увеличават значително своята продукция на глава от население. **Графика 1** показва кривата на БВП на глава от населението в

някои държави след 1800 година. Лидерът от 1800 г. до 1820 г. е Холандия, от 1820 г. до 1890 г. - Великобритания, а след това САЩ. Началните дати на започващия в страните растеж са различни: Мексико започва растежа си около 1860 г., Япония - около 1870 г., Бразилия - около 1920 г., Индия - около 1970 година.

Влиянието на тези различни стартови дати на развитие върху разпределението на световното богатство е показано на **графика 2**, която илюстрира БВП на глава от населението за четири района, сравнени с това на водещия за периода от 1700 г. до 1990 г. С изключение на Африка, различие между всеки район и лидера спира да се увеличава, когато районът започне съвременния си икономически растеж. Изоставането на Африка продължава поради умерения

добре дори от САЩ, които продължават историческия си ръст от 2% на година.

След 1978 г. бързият растеж на Китай, чието население е 20% от световното, играе важна роля за развитието на Азия. Редица други държави в района също се развиват бурно: Япония достига нива

и 2000 г.; Сингапур - от 16% до 80% между 1960 г. и 2000 г.; Тайван - от 8% до 55% между 1952 г. и 1995 г.

индустриалния лидер е една страна, толкова по-голям е потенциалът ѝ за бърз растеж. По-късно започналите да се развиват страни са способни да удвоят нивата на доход за по-кратко време, отколкото тези, които са започнали да се развиват в по-ранен период. Тази зависимост е представена на **графика 3**, която показва колко години отнема на дадена страна да удвои дохода си от \$2000 на \$4000

(по цени от 1990 г.) на фона на годината, в която за първи път е постигнала БВП на глава от населението в размер на \$2000. Богатите държави като Англия, САЩ и Франция, които са достигнали това ниво преди около 200 години, го удвояват за около 45 години. Държави, които са достигнали минимума след 1950 г., като Тайван и Португалия, могат да направят същото само за 15 години.

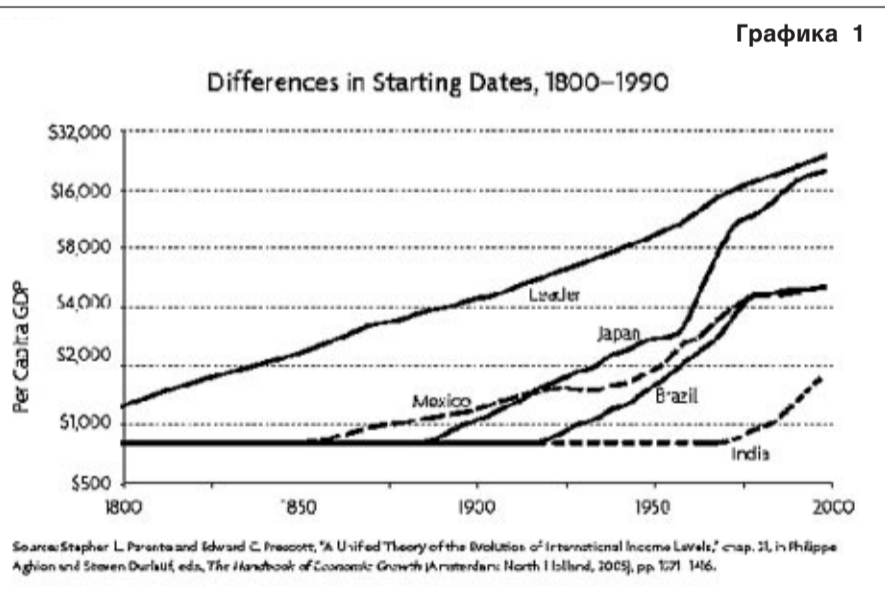
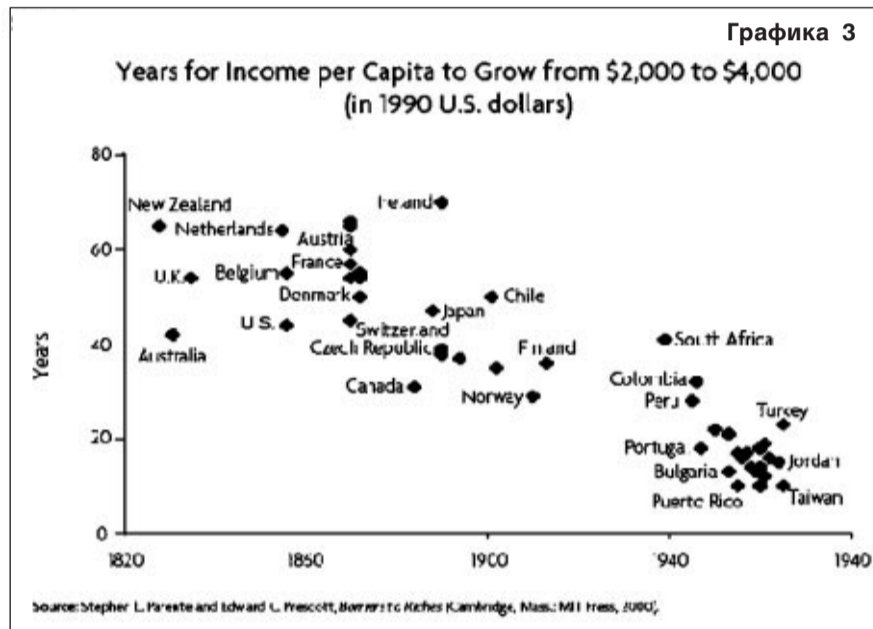
ТЕОРИИ ЗА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ДОХОДИ

Какво е обяснението за еволюцията на доходите, характеризирани с огромни разлики и бързо наваксване от страна на държавите, които започват растежа си по-късно?

Широко разпространено е вече схващането, че различията в ресурсите (земя, работна сила и капитал) са само малка част от това явление. Вместо това, микро- и макрофактите подсказват, че основна роля играят различията в общата факторна производителност (ОФП). Това е способността (ефективността) на една нация да използва ресурсите си за производство на стоки и услуги.

Макроикономическо доказателство. Основната детерминанта за капиталовия запас на една страна са спестяванията - количеството продукт, което не е потребено. Основната детерминанта на трудовия ресурс е образованието на населението. Проучване на международните спестявания и образователните постижения за периода след Втората световна война показва, че нито един от двата ресурса не спомага за разбиране на причините за еволюцията на международните доходи. Нивата на спестяванията не са съществено различни в богатите и бедните страни. Според Международния валутен фонд и богатите, и бедните държави инвестират средно 20% от техния БВП. Разликите в образованието са по-ясно изразени, но фактът, че много бедни страни успяват да премахнат огромната разлика в образованието спрямо богатите държави през последните 50 години, а не успяват да елиминират дори част от пропастта в доходите, показва, че този ресурс не е толкова критичен.

Прецизно изследване на приноса на тези ресурси за разликите в БВП е проведено от Питър Клену и Андрес Родригес-Клар през 1997 г. и от Робърт Хол и Чад Джоунс през 1999 г.

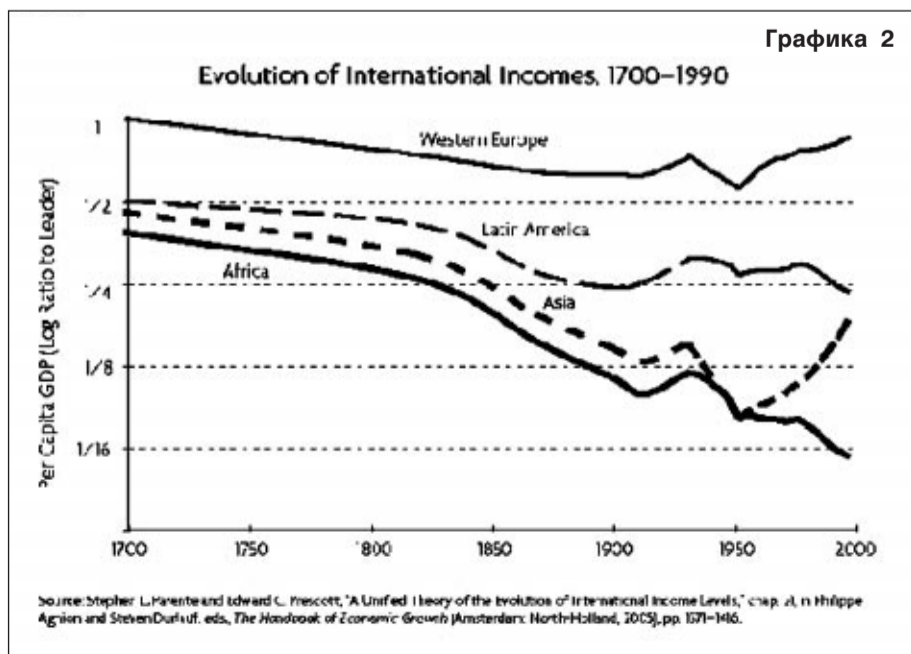

и непостоянен растеж, въпреки че почти всяка африканска държава е станала по-богата за последните 50 години.

Предимството да си започнал по-късно. Различните райони започват по различно време своя икономически растеж. Латинска Америка, която започва съвременния си икономически растеж около 1900 г., поддържа нива на доход, които са около 25% от тези на индустриалните лидери. Азия, която започва икономическия си растеж през 1950 г., постепенно успява да стесни значително различията, представяйки се по-

на доход от 21% до 87% от нивото на САЩ между 1950 г. и 1993 г.; Южна Корея - от 11% до 43% между 1960 г.

Изводът от тези примери е, че бързият растеж е възможен. Дори изглежда, че колкото по-далеч от

Source: Stephen L. Parente and Edward C. Prescott, 'A Unified Theory of the Evolution of International Income Levels,' chap. 2, in Philippe Aghion and Steven Durlauf, eds., *The Handbook of Economic Growth* (Amsterdam: North-Holland, 2005), pp. 1371-1416.

* Изследването на Стефан Л. Паренте е публикувано в Индекс на икономическата свобода 2008 от фондацията „Херитидж“ и „Уол Стрийт Джърнъл“. Българския партньор на индекса е Институтът за пазарна икономика.